

Ж 316
К 65. 272

*Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
философия және саясаттану факультетінің Ғылыми кеңесі және
Редакциялық-баспа кеңесі шешімімен ұсынылған*

Пікір жазғандар:

социология ғылымдарының докторы, профессор **Ш.Е. Жаманбалаева**
социология ғылымдарының докторы, профессор **М.А. Әбішев**
социология ғылымдарының докторы, профессор **Р.Б. Итгалмасова**

Әлеуметтік жұмыс: оқу құралы / Жалпы редакциясын басқарған профессор Г.С. Әбдірайымова. – Алматы: Қазақ университеті, 2014. – 548 б.
ISBN 978-601-04-0365-9

«Әлеуметтік жұмыс» мамандығы бойынша дайындалған бұл оқу құралында отандық және шетелдік әлеуметтік жұмыстың теориялық-әдістемелік және тәжірибелік мәселелері қамтылған. Оқу құралында әлеуметтік жұмыс жеке ғылым саласы ретінде қарастырылып, онда әлеуметтік жұмыс теориясы мен тәжірибесі, әлеуметтік жұмыстың арнайы технологиялары, әлеуметтік-медициналық жұмыс негіздері, әлеуметтік жұмыс психологиясы, әлеуметтік мемлекет негіздері, әлеуметтік жұмыстың құқықтық жағынан қамтамасыз етілуі, әлеуметтік жұмыстағы ұйымдастыру, әкімшілік және басқару сияқты мәселелер талданған.

Оқу құралы жоғары оқу орындары философия және саясаттану факультеттерінің студенттері мен магистранттарына, сондай-ақ әлеуметтік жұмыстың теориялық және тәжірибелік салалары бойынша қызығушылық танытатын қалың оқырманға арналған.

**ӘОЖ 316
КБЖ 65. 272**

978-601-04-0365-9

© Авторлық ұжым, 2014
© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2014

АЛҒЫ СӨЗ

Қоғамдық өмірдің күрделі құрылымдарының бірі – әлеуметтік жұмыс. Қазақстанда әлеуметтік жұмыс жүйесі мен дамыту, негізінен, екі бағытта – ғылым мен пәнді дамыту және кәсіби әлеуметтік жұмыс институттарын қатар арнайы әлеуметтік қызмет көрсетуді қалыптастыру жүйесіне асырылады.

Әлеуметтік жұмыс ғылым саласы ретінде білім мен тәрбиелік іс-әрекеттерін, яғни әлеуметтік сала мен объективті білімдерді өңдеп, теориялық жұмыстың іс-әрекеттерді зерттейді. Әлеуметтік қызметкерлер мен мүгедектердің, отбасылардың және жеке топтардың мәселелерін шешуге бағытталған мемлекеттік, жеке меншік ұйымдардың кәсіби және қоғамдық ретінде түсінуге болады. Әлеуметтік жұмыстың әдістерін талдау, әлеуметтік мәселелерді шешудің технологияларын өңдеу – әлеуметтік жұмыс ретіндегі бүгінгі күнгі басты міндеттерінің бірі.

Қазіргі таңда әлеуметтік жұмыс теориясы мен ғылымдар жүйесі интегративті және қолданбалы әлеуметтік білімдердің жеке саласына жатады.

Қазақстанда әлеуметтік жұмыс ғылым ретінде қалыптасу деңгейінде әрі оған ғылыми белгілері тән. Соңғы жылдары Қазақстанның жетекшілерінде арнайы кафедралар ашылып, «Әлеуметтік қызметтер көрсету» атты журнал шығарылып, «Әлеуметтік қызметкерлер мен мүгедектер және қоғамдық бірлестігі жұмыс істейді».

Қазіргі қазақстандық қоғамда «әлеуметтік жұмыс» әлеуметтік өзгерістерді жүзеге асыруға, адамды

ғы жұмыстар есебімен олардың орындалу тәртібінің
сыз етілуі үшін істелінетін жұмыстар тәртібі жасала-
мдарға енгізілген істелінетін жұмыстар жүйесі, олардың
нуы мен мерзімі көрсетіледі.

Өзін-өзі бақылау сұрақтары

Әлеуметтік қызметке ортаның тікелей әсерлерін келтіріңіз.
Әлеуметтік қызметке сыртқы ортаның қандай жанама әсерлері
еді?
Құрылымдық құрылымды құру негізі қандай ұстанымдарға негізделген?
Әлеуметтік жұмысты басқаруда қандай ұйымдастыру құрылымдары
ады?
Әлеуметтік жұмыстағы коммуникациялық үдерісті ашыңыз.
Қарым-қатынас кезінде туындайтын кедергілерді және
шешу жолдарын атаңыз.
Ұйымдастырушылық қарым-қатынас кезінде туындайтын кедер-
не оларды шешу жолдарын атаңыз.
Әлеуметтік жұмыс менеджментінің берер мағынасын түсіндіріңіз?
Әлеуметтік жұмысты басқарудағы объекті мен субъектінің түсінігін
әлеуметтік қызмет көрсету мен әлеуметтік кепіл беру органдарын
сырады? Қызметтерін көрсетіңіз?

Ұсынылатын әдебиеттер

Менеджмент социальной работы: учебное пособие / Под ред.
арова и А.И. Войтенко. – М.: Владос, 1999.
убкова Т.С., Тимошина Н.В. Организация и содержание работы по
ой защите женщин, детей и семьи: учебное пособие. – М.: Изда-
центр «Академия», 2003.
роблемы современного менеджмента и управления персоналом в
ом учреждении // Вестник психосоциальной и коррекционно-реа-
онной работы. – №4. – 2001. – С.13-30.
авинов А.Н., Зарембо Т.Ф. Организация работы органов социаль-
ты: учебное пособие. – М.: Высшая школа, 2001.

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫ СӨЗ

I бөлім. ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС ҒЫЛЫМИ САЛА Р
(социология ғылымдарының докторы, профессор
Г.С. Әбдірайымова, аға оқытушы Д.Н. Нұран) ...
1.1. Әлеуметтік жұмыс ғылыми білімнің саласы
1.2. Әлеуметтік жұмыстың негізгі ұстанымдары
әдістері.....
1.3. Әлеуметтік жұмыстың мақсаттары мен мін

II бөлім. ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ.....

2.1. Әлеуметтік қызметкерді дайындаудың негізі
(социология ғылымдарының докторы, профессор
Г.С. Әбдірайымова).....
2.2. Әлеуметтік жұмыстың қазіргі заман теориясы
оқытушы С.М. Дүйсенова)
2.3. Әлеуметтік жұмыс саласындағы халықаралық
(социология ғылымдарының докторы, профессор
Г.С. Әбдірайымова).....

III бөлім. ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫСТЫҢ АРНАЙЫ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ.....

3.1. Әлеуметтік жұмыстың технологиясы әлеуметтік
технологиялардың бір бөлігі ретінде (социолог
ның кандидаты, аға оқытушы И.С. Сарыбаева)
3.2. Жастармен әлеуметтік жұмыс (социология
докторы, профессор Г.С. Әбдірайымова)
3.3. Мигранттармен және босқындармен әлеуметтік
(социология ғылымдарының докторы, профессор
социология ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы
К.А. Авсыдыкова).....
3.4. Пенитенциарлы мекемедегі әлеуметтік жұмыс
(социология ғылымдарының кандидаты, доцент
аға оқытушы А.М. Чинасилова)
3.5. Тәуекел тобына жатқызылатын балалармен
жүргізу (социология ғылымдарының докторы,
3.Ж. Жаназарова; социология ғылымдарының
оқытушы Қ.А. Авсыдыкова)

ынастар мәселелерін шешуге бағытталған бірден-бір қажетті маңызы болып табылады. Сонымен бірге әлеуметтік жұмыстың тарихы мен тәжірибесі Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуының ұзақ мерзімді стратегиялық бағыттарында, соның ішінде балалар мен жастар, егде адамдар, мүгедектер, отбасы мүшелеріне т.б. тұрғын-халықтың әртүрлі әлеуметтік-демографиялық топтарына қатысты мемлекет жоспарларында өзектілікке ие.

Әлеуметтік қызметкер мамандығы әлеуметтік саланың арнайы секторларында сұранысқа ие болуда. Әлеуметтік қызметкер мамандығы әлеуметтік жұмыстың негізгі теорияларын игереді, оның пәні мен объектісін, негізгі принциптері мен әдістерін анық ажырата алады. Жүйелі, тұлғааралық және кәсіби құзыреттерді меңгереді, оған қатысты қызығушылық, адамгершілік, аяныш, жауапкершілік, азаматтық және әлеуметтік әділеттілік сияқты рухани-адамгершілік қасиеттеріне ие.

Әлеуметтік қызметкердің тәжірибелік әрекетінің нәтижесі ретінде диагностика, профилактика, адаптация, оңалту, түзету, консультирование, сараптама, кеңес беру, қамқорлық және қорғаншылық сияқты әртүрлі жалпы және жеке технологияларды нақты өмірде қолдану икемділігі табылады.

Әл-Фараби атындағы әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс кафедрасының авторлық ұжымымен дайындалған бұл оқу құралы әлеуметтік жұмыстың қысқаша тарихы мен теориясын, оның қазіргі замдағы орны мен ролін, әлеуметтік жұмыстың әдістерін, әлеуметтік жұмыстың жалпы және жеке технологияларын жүйелі түрде ұсынудың алғашқы талпыныстарының бірі болып табылады. Оқу құралын Қазақстандағы әлеуметтік қызметкер кадрларын даярдау кәсібіне дайындауды қамтамасыз ететін осы салалардың жетекші мамандары дайындады.

Әлеуметтік салада жұмыс істейтін практик мамандарға, әлеуметтік жұмыс істейтін деңгейдегі әлеуметтік қызметкерлерді дайындауға кәсіби бағытталған оқытушыларға, әлеуметтік жұмыс мәселелерімен айналысатын және әлеуметтік пәндерді оқитын бакалавр, магистр және PhD докторанттарға арналған.

*социология ғылымдарының докторы,
профессор Г.С. Әбдірайымова*

I бөлім | ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС ҒЫЛЫМЫ САЛА РЕТІНДЕ

1.1. Әлеуметтік жұмыс ғылыми білімінің саласы ретінде

Әлеуметтік жұмыс ғылыми мәртебесі. Бірінші кезекте қажетті дағды да болмасын қажетті ладағы білім жүйесіне қатысты белсенді зерттеу біздің санамыздан алатын заңдарды оқиды.

Ғылымның бірегейлігін көрсете отырып, ғылым ішкі бір жиынтықты көрсетеді дегенді білдіреді. Оның жеке объектілерге бөлінуі адамның қажеттіліктеріне сәйкес келетін мүмкіндігімен қатар, заттар табиғат заңдарына бағынатыны келеді.

Әлеуметтік жұмыс ғылыми білімнің бір саласы ретінде әлеуметтік-гуманитарлық және пәнаралық қатынастарға қарай интегративті, қоғамдық және жаратылыс ғылымдар секілді бола алады.

Әлеуметтік жұмыстың ғылыми мәртебесі мәселені шешуде әртүрлі әдістер пайдаланылуда. Олардың ішінде қажеттіліктер пән ретінде, жеке салалардың мәселелерін шешуде бағытталған қоғамдық ғылымның саласы – әлеуметтік жұмыс ретінде қарастыруды ұсынады. Екіншілері, маңызды мәселені шешуде қарастырылған әлеуметтік жұмыстың мәртебесі мәселені шешуде қарастыра алатын ғылымның бір саласы ретінде қарастырылады. Үшінші әдіс әлеуметтік жұмыс саласын шешуді білімді адам өміріне қажетті, әрі маңызды мәселені шешуде бағытталған, мысалы, медициналық қызметкерлерді даярдау, жұмыспен қамту, қоғамдық тәртіпті түзету, қамсыздандыру, аз қамсыздандырылған отбасын қолдау сияқты көрсету деп зерделейді.

Әлеуметтік жұмыс әлеуметтік үрдістердің дамуы мен олардың қалыптасу принциптерінің заңнамасын, сонымен қатар психологиялық-педагогикалық және басқарушылық факторларының, яғни қоғамдағы азаматтардың құқықтарын және олардың тәуелсіздігінің динамикасын зерттейді.

Әлеуметтік жұмыстың пәніне келер болсақ, оның ерекшелігін басқа ғылымдардың пәнімен, ең алдымен, әлеуметтану, психология, қақтығыстану секілді ғылымдармен салыстыра отырып, айтуға болады.

Әлеуметтік жұмыс пәні С.В. Тетердің пікірі бойынша, әлеуметтік үдерістер мен әлеуметтік құбылыстар нақты әлеуметтік топқа немесе қауымға тұлғаның өмір сүруіне тікелей әсер ететін қоғамдық қатынас.

Әлеуметтік жұмыстың субъектідеріне: 1) әлеуметтік қызметкерлер, әлеуметтік көмек көрсететін әлеуметтік педагогтер; 2) басқаларды әлеуметтік жұмысқа үйрететін профессорлық-педагогикалық құрамы; 3) әлеуметтік жұмыстың дамуын жалғастыратын, жүйелейтін, жиналған ақпараттардың жүзеге асуын қамтамасыз ететін зерттеушілер; 4) елдегі әлеуметтік саясатты жүргізетін және қалыптастыратын әкімшілік басқару кадрлары жатады.

Профессор П.Д. Павленоктың пайымдауы бойынша, әлеуметтік жұмыс жеке элементтер жиынтығын құрайды. Әлеуметтік жұмысты жүйе ретінде талдағанда, әлеуметтік жүйенің әртүрлігін көрсетуге, оның себебі ретінде адамдармен және олардың арасындағы туындалған қатынастармен жұмыс жасауын айтуға болады.

Әлеуметтік жұмыс жүйе ретінде. Әлеуметтік жұмыс жүйенің әртүрлілігі ретінде қарастырылады. Ол өзінің құрамында үш компонентті: 1) әлеуметтік жұмысты ғылым ретінде; 2) әлеуметтік жұмыс ғылыми пәндердің циклі ретінде; 3) әлеуметтік жұмысты қызметтің түрі ретінде қарастырады.

Әлеуметтік жұмысты ғылым ретінде сипаттай отырып, оның әлеуметтік қызметінің субъектісі мен объектісі арасындағы қатынастардың орнын ашады және ұстанымдары мен әдістерді (әлеуметтік, психологиялық-педагогикалық, экономикалық, құқықтық және т.б.) сипаттайды. Мұндай жағдайда әлеуметтік жұмыстың теориялық шешімдердің қолдану тәсілдерін, қоғамның

өзі қойып отырған тәжірибелік міндеттердің шешімін көрсетеді. Бұл – ғылымның ең негізгі ерекшелігі болып табылады. Ең алдымен, тәжірибелік бағыттылық және білімнің қабілеттілігі.

Әлеуметтік жұмысты пән ретінде қарастырмай, әлеуметтік зерттеу, оның басты бағыттарынан, құралдарынан және мен ұйымдастырушылық сипатынан бастау алуымен сипатталғанда, пән оқытушылық және ақпараттық сипатта болып табылады.

Әлеуметтік жұмысты қызметтің ерекше түрі ретінде сипаттай отырып, төмендегідей заңнамаларға бөліп қарастырамыз:

– әлеуметтік жұмыс әдістердің ерекшелігін, мемлекеттік ұйымдардың әсері мен әдістерін, адамдар арасындағы жағдайлары төмен топтарға көмек көрсететін, қоғамда қол жетпейтін мамандардың әдістерін сипаттайды;

– әлеуметтік жұмыс, ең алдымен, адамдар арасындағы қатынастарға теріне сай қоғамда болып жатқан үдерістің әсерін арттыруға қызметтің ерекше түрі болып табылады;

– индивидтің қалыптасуы – өзінің жеке дамуына және қоғамның белсенді рөлін анықтауда әлеуметтік ортаның әсерін арттыруға «әлеуметтік бағдарлама» бойынша жүзеге асырылады;

– әлеуметтік қызмет көрсетудің тұтынысы мен қажеттілігі көзі әлеуметтік-демографиялық сипатқа ие болып табылады. Қоғамның қажеттіліктерімен тығыз байланысады және тенденциясын көрсетеді. Белгілі болғандай, кез-келген қоғамда орын алатын әртүрлі әлеуметтік құбылыстар болып табылады, «адам – адам» өзара әрекеттесуі, «адам – қоғам» қатынастары зерттейді. Ғалымдар бұл құбылыстарды жалпылама түрде тәжірибелік тәсілдер арқылы осы құбылыстардың мәнін түсіндіретін қысқа да нақты анықтамалар береді. Әлеуметтік жұмыс көпшілік зерттеушілерді қанағаттандыратын және оларда оны «термин» деп айтады. Ғылыми құбылыстарды «шындық» болып, терминдер жалпыға ортақ келсе, «ортақ категория» деп айтады.

Қазіргі таңда И.С. Григорьевтің пайымдауы бойынша «әлеуметтік жұмыстың» өзі категория болып табылады және төмендегідей көрсетуге болады:

1. Әлеуметтік жұмыста бұл категориялар ерекше болып табылмайды, олармен айтылған құбылыстар мен үдерістер басқа ғылымдармен (әлеуметтану, психология, педагогика және т.б.) қосып қарастырылады. Мысалы, әлеуметтану, жастар, әлеуметтік белсенділік, әлеуметтік қызмет.

2. Жалпы категориялар, негізінен, әлеуметтік жұмыстың категориялары болып табылады, дегенмен, ол басқа ғылымдарда қолданылады. Мысалы, медициналық-әлеуметтік негіздер, әлеуметтік жұмыс, әлеуметтік реабилитация және т.б.

3. Ерекше категориялар (көп жағдайда әлеуметтануда қолданылатын), яғни әлеуметтік жұмыстың маңызды аспектісін білдіретін (ұстанымдары, заңдылықтары, қызметі, мақсаттары, құрылымы) категориялар.

4. Әлеуметтік жұмыстың аспектісінің маңыздылығын білдіретін нақты әдістерін бейнелейтін (әдістері, формалары, құрылымы мен құралдары) арнайы категориялар.

Сол себепті, әлеуметтік жұмыс қоғамдық ғылымдар жүйесінде өзіндік әлеуметтік-гуманитарлық білімнің жеке саласы болып табылады. Ол өзінің интеграциялығымен және қолданбалылығымен сипатталады. Оған ғылым болып қалыптасуына куә бола алатын барлық құрылымдық элементтер, атап айтқанда: зерттеудің объектісі мен пәні, зерттеудің пәніне сәйкес әдісі; зерттеу пәніне сәйкес заңдылықтардың қалыптасуы; әлеуметтік жұмыстың көптеген факторлары мен тәжірибесін білдіретін ұстанымдар мен ойлардың жүйесі жатады.

Өзін-өзі тексеруге арналған сұрақтар

Әлеуметтік жұмыстың категориялық аппараты нені түсіндіреді?
Әлеуметтік жұмыс пәнаралық пән ретінде. Әлеуметтік жұмыстың негізін психологиямен, педагогикамен, философиямен байланыстырып көрсетіңіз.

Әлеуметтік жұмыстың негізгі субъектілерін атап көрсетіңіз.
Төменде көрсетілген әлеуметтік жұмысқа берілген анықтамалардың қайсысының немесе бұрыстығын дәлелдеп көрсетіңіз:

Әлеуметтік жұмыс – бұл мамандық.

Әлеуметтік жұмыс – бұл қолданбалы әлеуметтану.

Әлеуметтік жұмыс – бұл салалық ғылым.

8. Әлеуметтік жұмыс – бұл әлеуметтік қызметтің өзгешелігі мен объектісіне анықтама беріңіз.

Сөздікпен жұмыс. Негізгі ұғымдар

Ғылым, әлеуметтік жұмыстың субъектілері, әлеуметтік жұмыс пәні, категория, құбылыс түсінігі, әлеуметтік жұмыс.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Пэйн М. Социальная работа: Современная теория. – М.: Центр «Академия», 2007. – 392 с.

2. Әлеуметтік жұмыстағы қайырымдылықтың рөлі: / Л.Т. М.Е. Демеуова. – Алматы: Қазақ университеті, 2003. – 234 б.

3. Основы социальной работы: учебник / Отв. ред. П.Д. Фирсов. – 1999. – 368 с.

4. Фирсов М.В., Студенова Е.Г. Теория социальной работы. – 432 с.

5. Теория социальной работы: учебник / Под. ред. проф. П.Д. Фирсова. – М.: Юрист, 2001. – 334 с.

6. Холостова Е.И., Сорвина А.С. Социальная работа: теория и практика. – МОСКВА: ИНФРА-М, 2001. – 427 с.

7. Корнюшина Р. В. Зарубежный опыт социальной работы. – Владивосток: ТИДОТ ДВГУ, 2004. – 84 с.

8. Кулебякин Е.В. Психология социальной работы: учебник. – Владивосток: ТИДОТ ДВГУ, 2004. – 86 с.

9. Социальная работа за рубежом: учебное пособие / Сост. Е.Г. Лозовская, М.А. Кузнецова / Под общ. ред. Е.С. Новикова. – Издательство ВолГУ, 2001. – 172 с.

1.2. Әлеуметтік жұмыстың негізгі ұстанымдары мен әдістері

Заңдылықтар, және әдістер және барлық ғылымдар теориялары, әдістерін қолданбалы білімдерін, әдістерін қосымша белгілерін көрсетеді.

лықтар, ұстанымдар мен әдістер жүйесі.

Ғылыми теорияның құрылымдық элементтері эмпирикалық іс-әрекеттердің негізгі заңдылықтарын білдіреді.

анымдары болып табылады. Әлеуметтік жұмыс құрылымы-
н спецификалық ерекшелігі – ол теория мен тәжірибенің және
м мен қабілеттің бірлігіне тәуелді. Мұнсыз ешқандай ғылым
р сүре алмайды және әлеуметтік жұмыс та бұдан тысқары
майды.

Әлеуметтік жұмыс ең алдымен, пәнаралық сипатқа ие
е оның қызметінің әмбебап түрі екенін ескере отырып,
н методологиялық ұстанымдарына басқа ғылымдардың
еграцияланған ұстанымдары келетіні айқын. Оларды бірнеше
тарға бөліп қарастыруға болады:

1. Жалпы философиялық ұстанымдар, оған қоғамды қарас-
атын барлық ғылымдардың ұстанымдар негізі жатады.

2. Әлеуметтік ғылымдардың жалпы ұстанымдары, оған әлеу-
тік мәннің және әлеуметтік негіздің ұстанымдары жатады.

3. Әлеуметтік-саяси ұстанымдар. Бұл топтың негізгі ұста-
дарына: әлеуметтік жұмыстың аймақтық ерекшеліктері
мемлекеттік әдістің бірлігі, мазмұн, форма және әлеуметтік
ыстың әдістерін таңдаудағы әлеуметтік топтардың немесе
аның нақты өмір сүру деңгейінің тіркелуі жатады.

4. Ұйымдастырушылық ұстанымдар әлеуметтік жүйенің
рлі жасалатын, жүйеге әсер ететін, оның бөлшектері мен
енттері оның белгілі бір деңгейдегі ұйымдастырылуын
ғалайтын әдістері мен жасалу ережелерін көрсетеді.

5. Ғылыми теорияда психологиялық ұстанымдар ерекше
ға ие. Олар әлеуметтік технологиялық процедураны жүргізу
сында индивидуалды сипаттамалардың болуын талап етеді.
6. Әлеуметтік көмектің мақсатты бағытталуы және оның ар-
ы, индивидуалды алып келуі ұстанымдарын жатқызуға бо-

7. Әлеуметтік жұмыстың спецификалық ұстанымдары әр-
әлеуметтік қызмет көрсететін, яғни гуманизм ұстанымы,
ік, альтруизм, әлеуметтік көмектің нұсқалылығы және
алалардың негізгі қызметінің заңдылықтарын көрсететін
ым болып табылады.

8. Әмбебап ұстаным клиентке әлеуметтік көмек көрсету
сындағы діни, идеологиялық, нәсілдік, жастық сипаттағы
ысын барлық дискриминацияларды жояды. Қызмет көрсету

тсқ бір себеп, яғни клиенттің көмекке мұқтаж болу
жүргізілуі керек.

Әлеуметтік құқықты күзететін ұстанымдар, кез
ентке көрсетілетін көмек белгілі бір талаптарға сай
өзінің құқығынан бас тарта алмайды.

Профилактикалық бағыттанудың ұстанымы әлеу-
елердің және өмірлік қауіпті жағдайларды алдын а
ұстанады.

Басымдық ұстаным клиенттің құқығын бөтен
құқықтары мен қызығушылықтарына қайшы келме
басқа барлық жағдайда дұрыс деп таниды. Бұл ұста
сында клиенттің әлеуметтік жұмыскердің көмегі
мен қабылдамау немесе екі көмектің бір түрін таңд
дербестілігі мен егеменділігі деп қарастыруға болад

Құпиялық ұстанымы әлеуметтік жұмыскер қызм
да клиент жөнінде ақпаратқа ие болады және ол а
кәсіби мақсаттарда ғана қолдана алады.

Толеранттылық ұстанымы әлеуметтік жұмы
әртүрлі қабатымен, соның ішінде маман иесін ұнат
енттермен де жұмыс жасауына негізделген.

Ғылымның өзінің бірнеше ерекше категория
Әлеуметтік жұмыс, жоғарыда көрсетілгендей, өзінд
сипатқа ие бола отырып, қандай да болмасын бір
жеткізуді ұстанады, сонымен қатар нақты міндет
және белгілі бір әдістер құрауға негізделеді. Олар
міндеттердің және белгілі бір мәселелердің ше
көмектеседі. Жоғарыда көрсетілген барлық әлеум
теориясының элементтерінің компоненттері оның әд
Әлеуметтік жұмыста әдістер әлеуметтік-психологи
тық, саяси, экономикалық, медициналық-әлеуметт
басқарушылық, т.б. болып бөлінеді.

Әлеуметтік жұмыстың әдістерін:

– міндеттерді шешуші әдістер;

– мәліметтерді алу әдістері деп классификациял

Біріншіге әлеуметтік жұмыста маңызды рөл ат
меттанулық әдістерді жатқызуға болады.

Әлеуметтік зерттеулерге сүйенудің негізгі мотиві – қоғам-
д, әлеуметтік топтардың, индивидтердің «ішкі көзден»
ырылынған өмір сүруінің өзекті және ауқымды кең ақпаратпен
сыздандыруы болып табылады. Социологиялық зерттеу
гізу, ең алдымен, тәжірибелік (кейбір жағдайда ғылыми)
саттылыққа негізделген болуы қажет.

Социологиялық зерттеудің нақты түрі онда қойылған мін-
герден шыққан мақсаттың сипатына негізделген. Олар-
сәйкес, зерттеу пәнінің тиісті талдауы, ауқымдылық пен
деліліктің тереңдіктеріне байланысты болатын оны шешу
сындағы міндеттер мен социологиялық зерттеудің үш негізгі:
наулық, сипаттамалық және талдаулық түрлерін танып біледі.
Барлаулық – айқын социологиялық талдаудың ең қарапайым
айқын түрі, сондықтан өзінің мазмұнына қарай шектел-
міндеттерді шешеді. Ол негізі зерттелетін жиынтықтарды
иды және көлемі бойынша қысылған әдістемелік құрал-
нан және ықшамдалған бағдарламаларда тұрақтанады. Бұл
теудің түрі алдын ала кезең ретінде терең және масштабты
теулерде немесе ортақ бағыт үшін зерттеу нысаналары тура-
іпті, шамалау мәліметтерінің жиынын қолданыла алады.

Сипаттамалық зерттеу – социологиялық талдаудың күрделірек
Өзінің мақсаттары мен міндеттері арқылы зерттелетін
ылыс, оның құрылымдық элементтері туралы бүтіндік ұсы-
туралы беретін эмпирикалық мәліметтерді алуды ойлай-
Бұл зерттеудің түрі толық, жеткілікті игерілген бағдарлама
нша және ресми түрде мақұлдалған әдістемелік құрал-
ан негізінде жүргізіледі. Сипаттамалық зерттеуді талдаудың
ктісі түрлі сипаттамалармен ерекшеленетін біршама адамдар
нда қолданылады.

Аналитикалық зерттеу – социологиялық талдаудың ең терең
зерттелетін құбылыстың құрылымдық элементтерінің си-
масы ғана емес, оның негіздерінде жататын және басқа
ғана тән сипатты, көп таралғандықты, орнықтылықты не-
құбылмалылықты ескертетін себептердің анықтауын да ал-
міндет етіп қойды.

Әлеуметтік қызметкерлер жұмыс жасау барысында, ең ал-
н, құжаттарды талдау, контент-талдау, сұраулар, бақылау
ы социологиялық әдістерге жүгінеді.

Психологиялық әдістердің ерекшелігі – олардың психика-сын зерттеуге бағытталғандығында. Олар
менталды және экспери-менталды емес, зертханалық
никалық, тік және жанама, зерттеулік және тексе-
бөледі. Психотерапия әдісі әлеуметтік жұмыста да қол-
табуда. Осы әдістің – айбарлы, рационалды, аналитикалық
топтық делінетін төрт түрін бөліп көрсетеді. Психотерапия
бірінші түрін ауруды емдеу үшін гипноздалған және оның
оның тегеурінді сендірудің арқасында белгілі бір ауруды емдеу
мақсатында қолданады. Рационалды психотерапия әдісі
оның пирақ күйінде оның аурулары талқыланатын аурулар
арқылы, сонымен қатар ауруға қарсы әрекет жасауға үміт
жүру арқылы жүзеге асады. Аналитикалық психотерапия
патогендік, яғни ауруды тудыратын әсерлеріне адамның
сын ескереді. Топтық психотерапия аурулар тобы мүшесі
бірінің арасында болатын жақсы әсерге негізделген.

Әлеуметтік жұмыста қолданылатын басқа әдістер

Әлеуметтік жұмыста әлеуметтік және психологиялық қызметкер
рөлі үлкен, бірақ ерекше емес. Әлеуметтік қызметкердің қыз-
метіндегі маңызды рөлді нақты теориялық білім, тәжірибелік дағдыларды талап ететін, оның ішінде
әлеуметтік-психологиялық, педагогикалық, ұйымдастырушылық
құқықтық және медициналық-әлеуметтік болып табылатын
тағы басқа әдістерді орындайды.

Әлеуметтік-психологиялық әдістер адамдардың
бір топтарға жататындығына негізделген мінез-құлп
заңдылығын зерттеуге мүмкіндік береді.

Педагогикалық әдіс – бұл әлеуметтік қызметкер
қолданатын, көмек көрсетуде педагогика саласында
білімді қажет ететін маңызды әдіс болып табылады.

Құқықтық әдістер – клиенттерге кәсіби көмек,
емес нақты заңдарға арқа сүйенгенде негізге алынады.

Ұйымдастырушылық әдістер – әлеуметтік қызметкерлер
тардың еңбек қызметін ұйымдастырумен байланысты.

Медициналық-әлеуметтік әдістерді, негізінен
еңбектік сараптамамен, патронажбен немесе сансыз
берумен айналысатындар қолданады.

Білім алудың екінші әдістеріне: философиялық, логикалық және коммуникативті әдістерді жатқызуға болады.

Білім алудың философиялық әдісі толық таным үдерісінің бірі, демек оның оңайынан қиынына қарай, маңызды білімнің деңгейінен маңыздыраққа қарай қозғалыс негізін сипаттайды. Білім алу ортаны адам тану нәтижесінде пайда болғандықтан, оның теориясының (гносеология) арнайы зерттеу пәні болып табылады.

Танымға пәндерді зерттеу ғана емес және бар білімнің қайта өңделуі де кіреді, содан екінші әдіс шығады. Мұндай қайта өңделу логиканың зерттеуін құрайтын пән және пікірлер арқылы жүзеге асады.

Сонымен коммуникативті әдістің мәні кез келген басқа әдіс сияқты, әлеуметтік жұмыс дербес жағдайда коммуникация болып табылатындығымен сипатталады. Әлеуметтік жұмыскер коммуникативті әдістерімен, демек адамдардың арасындағы қарым-қатынастың қалыпты жүрісін сүйемелдеуге, әлеуметтермен алмасуға бағытталған нақтылы қабылдаулармен жұмыс болуы керек.

Өзін-өзі тексеруге арналған сұрақтар

1. Кез келген ғылымның бас компоненттеріне нені жатқызамыз?
2. Әлеуметтік жұмыстың негізіне жататын басты қағидаларға мінез-белгілеріңіз?
3. Әмбебаптықтың қағидасын және әлеуметтік құқық қорғау қағидасын мысалдармен ашып талдаңыз?
4. Әлеуметтік жұмыста қолданатын негізгі әдістердің мәні мен маңызын ашыңыз?

Сөздікпен жұмыс. Негізгі ұғымдар

Қағида, әдіс, толеранттылық, заңдылық, социологиялық зерттеу, эмпирика, процедура, техника, әдіснама.

Ұсынылатын әдебиеттер:

- Пэйн М. Социальная работа: Современная теория. – М., 2007. – 392 с.
Әлеуметтік жұмыстағы қайырымдылықтың рөлі / Л.Т. Қожамқұлова, Д.С. Демеуова. – Алматы: Қазақ университеті, 2003. – 234 б.

3. Основы социальной работы: учебник / Отв. ред. П.Д. Павлов. – М.: Юрист, 2001. – 334 с.
4. Фирсов М.В., Студенова Е.Г. Теория социальной работы: учебник / Под ред. проф. П.Д. Павлова. – М.: Юрист, 2001. – 334 с.
5. Теория социальной работы: учебник / Под ред. проф. П.Д. Павлова. – М.: Юрист, 2001. – 334 с.
6. Холостова Е.И., Сорвина А.С. Социальная работа: теория и практика. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 427 с.
7. Корнюшина Р.В. Зарубежный опыт социальной работы: учебник. – Владивосток: ТИДОТ ДВГУ, 2004. – 84 с.
8. Кулебякин Е.В. Психология социальной работы: учебник. – Владивосток: ТИДОТ ДВГУ, 2004. – 86 с.
9. Социальная работа за рубежом: учебное пособие / Соавт.: Е.Г. Лозовская, М.А. Кузнецова / Под общ. ред. Е.С. Новикова. – Владивосток: Издательство ВолГУ, 2001. – 172 с.

1.3. Әлеуметтік жұмыстың мақсаттары мен міндеттері

Жастармен әлеуметтік және оның әлеуметтік көрсету жүйесі өте маңызды әлеуметтік-демографиялық мәселесі қиын және болғаннан ғана емес, бірге дәл осы жастар

мен жұмыс істеді.

Жастармен әлеуметтік жұмыс бөлек жас адамдармен қатар жас адамдар тобына кәсіби көмек көрсету және әлеуметтік функционалдықта олардың қабілеттілігін арттыру мақсатында: осы мақсаттарға жетуге қажетті жағдайларды жасау, сонымен бірге жастармен тұрақты тұрғын орнына байланысты жұмыстарында жұмыс болып түсіндіріледі.

Е.Р. Ярская-Смирнованың айтуы бойынша әлеуметтік жұмыстың негізгі міндеті – жастардың өзі рін өз бетінше шешу қабілеттіліктеріне дағдыландыру және әлеуметтік-экономикалық шарттарға бейімдеу.

Осы қызмет түрінің субъектісі – жастарға арналған әлеуметтік қызметтер, жас адамдарға әлеуметтік көмек көрсетілетін арнайы мамандандырылған мекемелер.